

TRESTNÉ KONANIE VO VECIACH MLADISTVÝCH PODĽA UHORSKÉHO ZÁKONNÉHO ČLÁNKU VII/1913

CRIMINAL PROCEEDINGS IN JUVENILE CASES UNDER THE HUNGARIAN 1913 ACT NO. VII

*Dávid Pandý*¹

<https://doi.org/10.33542/SIC2022-1-06>

ABSTRAKT

Predmetom tohto článku je výskum právnej úpravy trestného konania vo veciach mladistvých podľa uhorskej právnej úpravy zo začiatku 20. storočia. Cieľom článku bolo poskytnúť štruktúrovaný pohľad na tento typ trestného konania a poukázať na jeho osobitosti v porovnaní so všeobecným procesom. Autor vymedzuje subjekty trestného konania, vyvodzuje jeho základné zásady a opisuje jednotlivé štádiá základného konania, ich účel, rozsah dokazovania pričom poukazuje i na vybrané nedostatky v aplikačnej praxi. Uvedenému zodpovedá i štruktúra tohto článku, ktorý sa delí na päť kapitol. Článok je založený najmä na využití metód analýzy, syntézy a komparácie, ktorých použitiu predchádzala heuristika vykonávaná v Budapešti, na mieste prijatia skúmanej právnej úpravy. Prínosom článku je komplexné spracovanie skúmaných procesných noriem, ktoré boli výrazom legislatívnych snáh zákonodarcu dotvoriť aj procesné normy na obraz skôr uskutočnenej reformy trestného práva hmotného vo veciach mladistvých, a to za účelom zabezpečenia výchovného a nápravného cieľa trestného konania mladistvých.

ABSTRACT

The subject of this article is an examination of the legal regulation of proceedings in criminal matters of juveniles according to the Hungarian legislation from the beginning of the 20th century. The aim of this article was to provide a structured view of this type of criminal proceeding and to point out its peculiarities in comparison with the general procedure. The author defines the procedural subjects, derives the basic principles of the proceedings and describes its various stages and their purpose, the scope of evidence, while also pointing out selected shortcomings of application practice. This is reflected in the structure of the article that consists of five chapters. The article is based mainly on the use of methods of analysis, synthesis and comparison, the application of which was preceded by heuristics carried out in Budapest, the place of origin of the legislation. The contribution of this article is a comprehensive presentation of the examined procedural norms, that were the expression of legislative efforts to complexly align the procedural laws with the previously reformed substantive criminal law of juveniles in order to ensure the educational and correctional goals of criminal proceedings in juvenile cases.

---

¹ JUDr., PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Slovenská republika
Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic.

ÚVOD

Čoskoro po prijatí uhorského trestného zákona, zák. čl. V/1878 o zločinoch a prečinoch prirodzene vyvstala potreba pre vytvorenie kodifikácie aj na poli procesného práva. Uskutočnením tejto úlohy bol poverený, tak ako pri hmotnom práve Károly Csemegi, avšak napokon pre nemožnosť prijatia kompromisov v niekoľkých konceptuálnych otázkach bolo po predložení viacerých návrhov dielo dokončené bez neho, ale za účasti iných významných osobností právneho života akými boli Gyula Wlassics, Ferenc Vargha či Jenő Balogh.² Základným pilierom právnej úpravy v oblasti trestného práva procesného sa na území dnešného Slovenska stal výsledok týchto kodifikačných snáh, prvý pôvodom uhorský trestno-procesný kódex, zákonný článok XXXIII/1896 účinný od 1. januára roku 1900 (ďalej len trestný poriadok). Medzi základné zásady ním koncipovaného trestného konania zaraďujú³: obžalovaciú zásadu, zásadu oficiality a legality, zásadu oportunity, zásady verejnosti, ústnosti a bezprostrednosti, zásadu voľného hodnotenia dôkazov, prezumpcie nevinoty, zásadu práva na opravné prostriedky a v neposlednom rade zásadu práva na obhajobu.

Okrem verejnej obžaloby, ktorú zastupovala prokuratúra poznal trestný poriadok aj inštitút súkromnej obžaloby, ktorá sa mohla uplatniť vo forme hlavného alebo náhradného súkromného žalobcu. Trestný poriadok totiž zveroval v niektorých prípadoch právo podať a zastupovať obžalobu do rúk poškodeného. Bolo tomu tak spravidla pri menej závažných trestných činoch ako napr. ublíženie na cti, ľahké ublíženie na zdraví či porušenie listového tajomstva. Napriek tomu, že účelom tohto inštitútu bolo odbremenenie prokuratúry ako verejného žalobcu, tá bola oprávnená v ktoromkoľvek štádiu konania zastupovanie obžaloby od súkromného žalobcu prevziať. V prípade, ak prokurátor odmietol obžalobu zastupovať alebo od nej upustil, bol poškodený oprávnený v akejkoľvek trestnej veci nastúpiť na jeho miesto ako náhradný súkromný žalobca. Popri súkromnej obžalobe poznal trestný poriadok aj inštitút súkromného návrhu. V týchto trestných veciach obžalobu zastupoval verejný žalobca, ale trestné konanie mohlo začať iba na návrh poškodeného.⁴

Po prijatí hmotnoprávneho zákonného článku XXXVI/1908, resp. jeho druhej časti, ktorá položila základy osobitného trestného práva mladistvých sa javilo nevyhnutným prijať osobitnú právnu úpravu v trestných veciach týchto subjektov aj v procesnej rovine. Túto požiadavku spočiatku naplnili podzákonné právne normy a v Uhorsku boli sudy mladistvých zriadené už na základe nariadenia ministra spravodlivosti č. 20.003/1908 I.M., pričom procesné ustanovenia o konaní pred nimi obsahovalo nariadenie ministra spravodlivosti č. 27.100/1909 I.M. Komplexnú procesnoprávnu úpravu trestného konania vo veciach mladistvých napokon priniesol zákonný článok VII/1913 o súdoch mladistvých⁵ (ďalej len ZoSM) pôsobiaci vo vzťahu k trestnému poriadku ako *lex specialis*.

Pusztai uvádza, že ZoSM prvýkrát zaväzoval a viedol sudcu k spoznaniu osobnosti a osobitostí páchatel'a, a to v snahe umožniť prijatie najvhodnejšieho opatrenia na jeho záchranu. V konaní pred súdom mladistvých sa stávajú ústrednými myšlienkami výchova a záchrana páchatel'a, ktoré boli predchádzajúcemu uhorskému trestnému právu aplikovanému na mladistvých páchatel'ov úplne cudzie.⁶ Z hľadiska štruktúry sa skúmaný prameň práva delil na 7 kapitol. Upravoval nielen zriadenie súdov mladistvých a konanie pred nimi vo veciach mladistvých páchatel'ov, ale aj náležitosti výnimočného vedenia konania voči mladistvému pred riadnym súdom, postup orgánov verejnej správy vo vzťahu k priestupkom mladistvých

² BELOVICS, E. - TÓTH, M.: Bűntető eljárásjog. Tretie, aktualizované vydanie. Budapest: HVG-ORAC, 2017, s. 38.

³ KIRÁLY, T.: Bűntetőeljárás jog. 4. prepracované vydanie. Budapest: Osiris, 2008, s. 51-53.

⁴ MEZEY, B.: Magyar jogtörténet. 4. prepracované vydanie. Budapest: Osiris, 2007, s. 449. K ďalšiemu vývoju inštitútu súkromnej žaloby v medzivojnovom Československu pozri FICO, M.: Súkromná žaloba v návrhu trestného poriadku z roku 1929, In: 8. česko-slovenské právnehistorické setkání doktorandů a postdoktorandů : sborník z konference. - Brno : Masarykova univerzita, 2020, s. 108-118.

⁵ FARKAS, Á. - RÓTH, E.: A büntetőeljárás. Budapest: CompLex, 2014, s. 420.

⁶ PUSZTAI, L.: A modern büntetőeljárás jog kialakulása Magyarországon. Budapest: Nemzeti tankönyvkiadó, 1994, s. 46.

a taktiež aj postup súdov mladistvých vo veciach detí ktoré spáchali činy inak trestné a tým deťom a mladistvým, ktorí boli vo svojom prostredí vystavení mravnej skaze a úpadku, ale zo spáchania činu inak trestného podozriví neboli. ZoSM upravoval aj výkon niektorých opatrení a to prepustenia na skúšku a polepšovacej výchovy, a obsahoval dokonca aj hmotnoprávne normy modifikujúce a dopĺňajúce prvú trestnú novelu zavedením peňažného trestu voči mladistvému, ktorý dovŕšil 15. rok veku a disponoval potrebným majetkom alebo príjmom⁷ ako aj nového opatrenia: uzavretia na súde. Cieľom tohto článku je komplexné spracovanie základného trestného konania vo veciach mladistvých podľa vyššie vymedzenej uhorskej právnej úpravy, vrátane vymedzenia jeho subjektov, základných zásad, jednotlivých fáz, či problémov v aplikačnej praxi a to všetko s komparatívnymi tendenciami vo vzťahu k všeobecnej procesnej úprave.

1. SÚDY MLADISTVÝCH A INÉ SUBJEKTY KONANIA

Potreba vytvorenia súdov mladistvých vyplývala predovšetkým z vyššie naznačeného osobitného účelu trestného konania vo veciach detí a mladistvých, ktorým bola v prvom rade výchova dotknutého subjektu. Tomuto cieľu bolo potrebné v celom rozsahu prispôbiť a špecializovať aj súdne orgány, nakoľko všeobecné súdy sa nejavili na napĺňanie tohto účelu vhodnými. Podľa Vámbéryho bolo dôvodom jednak to, že súdy vo všeobecnom trestnom konaní plnili iné úlohy a nemali tak dostatočný priestor pre realizáciu výchovného cieľa konania ako aj to, že štát potreboval riešiť aj situáciu detí a mladistvých, ktoré sa trestných činov nedopustili, na čo všeobecný trestný súd nebol vhodný už vôbec.⁸ Podľa Lőrincza: *"Zriadenie týchto osobitných súdov mladistvých bolo naplnením potreby inštitucionalizácie preventívneho prístupu v trestných veciach mladistvých, prekonávajúce tak súdnu prax vychádzajúcu z klasickej školy, uplatňujúcu princíp pomerného trestania v závislosti od závažnosti spáchaného trestného činu."*⁹ Finkey¹⁰ ich vznik vníma ako výsledok nových trestnoprávných a penologických ideí, myšlienok individualizácie a ľudskosti, uvedomenia si potreby odlišného zaobchádzania s rozličnými skupinami páchatel'ov a tým potreby vytvorenia profylaktického súdneho konania detí a mladistvých. Ich zriadenie vníma aj v príčinnej súvislosti s poznatkami dobovej kriminológie v kontexte kriminogénnych faktorov kriminality mládeže.

Skúmaný zákonný článok zriaďoval súd mladistvých pri každej súdnej stolici, ktorá mala trestnú pôsobnosť. Minister spravodlivosti bol však oprávnený zriadiť ho aj mimo sídla stolice, a to pri okresných súdoch, najmä z dôvodu lokálne väčšieho výskytu kriminality mládeže. Ak bol súd mladistvých zriadený pri okresnom súde, jeho územná pôsobnosť sa zhodovala s vymedzením príslušného okresu, minister spravodlivosti bol však oprávnený jeho územnú pôsobnosť rozšíriť aj o obvody ďalších, susediacich okresných súdov v pôsobnosti tej istej stolice. Do jurisdikcie súdu mladistvých zriadeného pri stolici spadalo celé územie stolice, okrem tých obvodov súdov mladistvých, ktoré boli podľa predchádzajúcej vety zriadené pri okresných súdoch.

Súd mladistvých bol vlastne personálnym substrátom na okresných súdoch alebo stolicách, ktorý bol vytváraný ministrom spravodlivosti menovaním najmenej jedného sudcu za sudcu mladistvých a to zo sudcov tohto súdu. Funkčné obdobie sudcu boli tri roky s možnosťou opätovného vymenovania. Ak sudcovi mladistvých bránila vo výkone svojej funkcie prekážka,

⁷ BALOGH, Á. - TÓTH, M.: Magyar büntetőjog, Általános rész. Budapest: Osiris, 2010, s. 363.

⁸ VÁMBÉRY, R.: A bűnvádi perrendtartás tankönyve. 3. kiadás. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1916, s. 392.

⁹ LŐRINCZ, J.: A fiatakorúak büntetés-végrehajtása a XX. század első felében. In: Börtönügyi szemle. ISSN 1417-4758, 2002, roč. 21, č. 2, s. 57-66.

¹⁰ FINKEY, F.: A Magyar büntető perjog tankönyve. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1916, s. 145.

vedúci toho-ktorého súdu vymenoval jeho zástupcu, dovedy však mohol v prípade nevyhnutnej potreby vykonať neodkladné záležitosti aj iný člen tohto súdu.¹¹

Okrem toho sa pri stoliciach zriaďovala aj rada stolice menovaná predsedom tabule, ktorá rozhodovala v opravnom konaní na druhom stupni, ale aj v prvom stupni v prípade niektorých vecí nespádajúcich do právomoci sudcu mladistvých.¹²

Právomoc súdu mladistvých¹³ obsahovala právo a povinnosť konať a rozhodovať o:

1. **trestných činov mladistvých (zločinov, prečinov, priestupkoch)** spadajúcich do právomocí súdov (podľa § 15-18 zák. čl. XXXIV/1897 o vstupe trestného poriadku do účinnosti),
2. **priestupkoch mladistvých** spadajúcich inak do právomoci správnych orgánov, a to:
  - tuláctvo a vyhýbanie sa práci (podľa zák. čl. XXI/1913, § 1),
  - žobranie (zák. čl. o priestupkoch, § 66-68),
  - porušenie vyhostenia (zák. čl. o priestupkoch, § 70)
  - o akýchkoľvek iných priestupkoch, ak správny orgán uzná potrebu umiestnenia mladistvého do polepšovne (maď. *javítóintézet*) a z tohto dôvodu vec postúpi súdu mladistvých,
3. **priestupkoch rodičov, opatrovníkov, poručníkov** podľa § 64 a 66 zák. čl. o priestupkoch (umožnenie tuláctva a navádzanie osôb v ich starostlivosti na žobranie) a o **prečinov a priestupkoch týchto osôb spáchaných voči mladistvým a deťom**, nad ktorými vykonávali dozor alebo výchovu, o prečinov však len v tom rozsahu v akom nepresahujú právomoc okresného súdu,
4. **činov inak trestných spáchaných deťmi** (pred dovŕšením 12. roku veku),
5. **veciach detí a mladistvých, ktorí nie sú podozriví zo spáchania trestného činu**, ale sú vo svojom prostredí vystavení nebezpečenstvu mravného úpadku alebo spustnutia. V tejto súvislosti bol súd mladistvých oprávnený uložiť tzv. ochranné opatrenia, a to:
  - i. upozornenie (ZoSM § 66, bod 1): Súd " *upozorní rodiča, zákonného zástupcu alebo toho, v koho domácnosti nedospelý žije (zodpovednú osobu), aby nad ním vykonával prísnejší dohľad a vychovával ho starostlivejšie*",
  - ii. nariadenie určitého konania (ZoSM § 66, bod 2): vyššie vymedzeným osobám súd " *nariadi, aby nedospelého pokarhali, donútili k presnému plneniu školských povinností, zadržali ho od prostredia nebezpečného pre jeho mravný rozvoj*",
  - iii. posilnenie prostredia (ZoSM, § 66, bod 3, prvá veta): " *Ak to považuje za potrebné, môže (súd) dočasne ustanoviť patróna za účelom kontroly a dozoru nad výchovou nedospelého*",
  - iv. zmenu prostredia (ZoSM, § 66, bod 3) a umiestnenie osoby mladšej ako 18 rokov do detského útulku, k príbuznému či spolku.

Pri ukladaní týchto opatrení hovoríme o výkone poručenskej agendy súdom mladistvých, ktorá však mala len dočasný charakter, prenechajúc prijatie konečného opatrenia poručenským úradom.

Je teda možné zhrnúť, že súd mladistvých konal vždy vo veciach detí a tých mladistvých, ktorí sa trestného činu (ešte) nedopustili a vo väčšine prípadov mladistvých, ktorí trestný čin mali spáchať.¹⁴

¹¹ Zák. čl. o súdoch mladistvých, § 2.

¹² VÁMBÉRY, R.: A bűnvádi perrendtartás tankönyve. 3. vydanie. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1916, s. 393.

¹³ Zák. čl. o súdoch mladistvých, § 3.

¹⁴ VÁMBÉRY, R.: A bűnvádi perrendtartás tankönyve. 3. vydanie. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1916, s. 392.

Miestna príslušnosť súdu bola determinovaná v prvom rade miestom spáchania skutku, sekundárne bydliskom alebo pobytom zákonného zástupcu alebo poručníka a terciárne miestom, kde sa mladistvý zdržiaval. Na návrh prokurátora však bolo možné rozhodnúť o príslušnosti iného súdu, ak to vyžadoval záujem mladistvého alebo konania ako takého.¹⁵

Okrem sudcov mladistvých dopĺňali množinu subjektov skúmaného osobitného typu trestného konania: prokurátori mladistvých ako zástupcovia verejnej obžaloby, ktorých činnosti mohli pri okresných súdoch výnimočne vykonávať povereníci prokuratúry, ako aj obhajcovia ustanovení v prípade potreby *ex offo*. Osobitnú úlohu zohrávali v zmysle legislatívy tzv. *patrónsky úradníci* (maď. *pártfogó tisztviselő*) vymenovaní ministrom spravodlivosti z radov mužov a žien so skúsenosťami s patronážnou činnosťou ako aj tzv. *patróni* (ozn. aj ako spoločenský patróni - neúradné osoby), teda členovia spolkov na ochranu detí a patronážnych spolkov, resp. iné osoby vykonávajúce obdobné činnosti a to na základe poverenia súdu. Posledné dva uvádzané subjekty napomáhali činnosti súdu predovšetkým vypracovaním správy o prostredí, prispievajúc k zisteniu životných pomerov mladistvého¹⁶, napomáhajúc tak uplatňovaniu zásady individualizácie pri výbere optimálneho opatrenia ako následku delikventného konania.

Predtým než prejdeme k charakteristike procesného postupu v základnom konaní vo veciach mladistvých, vyvodíme základné zásady tohto osobitného typu trestného konania.

2. ZÁKLADNÉ ZÁSADY KONANIA

Ako sme už načrtli, vzhľadom na osobitý charakter a účel trestného konania vo veciach mladistvých, je možné vyvodit' určité osobitosti v základných zásadách tohto konania v komparácii so všeobecným trestným procesom.

Najvýraznejšou osobitosťou trestného konania mladistvých bolo uplatňovanie **zásady oportunity**, prelamujúc zásadu legality a obžalovaciú zásadu.

Zásada legality vyjadrená v §§ 33 a 93 trestného poriadku, spočívala v tom, že povinnosťou prokuratúry bolo vo veciach stíhaných z úradnej povinnosti o ktorých nadobudla vedomosť, vyšetrovať a zastupovať verejnú obžalobu. Verejný žalobca (prokuratúra) bola povinná podať obžalobu a zastupovať ju v každom prípade, ktorý bolo potrebné stíhať z úradnej povinnosti za splnenia podmienok stanovených zákonom.¹⁷

Obžalovaciú zásadu vyjadrovalo to, že v trestnej veci mohlo súdne konanie prebiehať iba na základe obžaloby¹⁸. Počas vyšetrovania sa obžalovacia zásada neuplatňovala, nakoľko vyšetrovanie nariad'oval a riadil žalobca, v prípade hlavnej súkromnej žaloby na návrh žalobcu vedúci policajného orgánu.¹⁹

Zásada oportunity predstavovala výnimku z vyššie uvedeného, pričom jej zmyslom bolo vo všeobecnosti kladenie dôrazu na účelnosť vedenia trestného konania. Konkrétne sa vo vzťahu k zásade legality prejavovala v situáciách, kedy bolo, ako v záujme mladistvého, tak aj v záujme ochrany spoločnosti, upustenie od ďalšieho konania voči mladistvému účelnejšie ako jeho bezpodmienečné stíhanie.²⁰ Jej legislatívne vyjadrenie nachádzame v § 22 ZoSM, v zmysle ktorého bol prokurátor oprávnený odmietnuť zastupovanie obžaloby alebo od obžaloby upustiť, ak:

"1. mladistvý nemal v čase spáchania skutku úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti potrebnej k potrestaniu,

¹⁵ Zák. čl. o súdoch mladistvých, § 4.

¹⁶ FARKAS, Á. - RÓTH, E.: A büntetőeljárás. Budapest: CompLex, 2014, s. 420.

¹⁷ ANGYAL, P.: A Magyar büntetőeljárás jog tankönyve, I. kötet. Budapest: Athenaeum, 1915, s. 263.

¹⁸ Trestný poriadok, § 1.

¹⁹ ANGYAL, P.: A Magyar büntetőeljárás jog tankönyve, I. kötet. Budapest: Athenaeum, 1915, s. 259.

²⁰ ANGYAL, P.: A Magyar büntetőeljárás jog tankönyve, II. kötet. Budapest: Athenaeum, 1917, s. 332.

2. *ak je spáchaný skutok nepatrne zanedbateľnej závažnosti a v záujme budúceho spávania mladistvého a jeho mravného rozvoja sa považuje za vhodné upustiť od trestného konania.*" Limitácia zásady legality bola nepochybne v neprospech poškodeného. Na kompenzáciu tohto stavu mohol slúžiť inštitút náhradnej súkromnej žaloby.

Vo vzťahu k obžalovacej zásade pozorujeme prelom aj v tom, že konanie pred súdom nebolo závislé od obžaloby, a určité (výchovné) opatrenia mohol súd uložiť aj v prípade jej absencie. Zásada obžaloby ostala zachovaná v tom rozsahu, že bez obžaloby súd nemohol vysloviť vinu a uložiť opatrenia trestnej povahy.²¹

Osobitý charakter trestného konania mladistvých sa prejavoval aj v obmedzení **zásady verejnosti** v konaní pred súdom. Ako hlavné negatívum tejto zásady označuje Angyal²² to, že "v mnohých prípadoch má publicita negatívne dôsledky na obžalovaného, nakoľko zverejnením diskretných detailov jeho, ako aj jeho rodinu vykresľuje v zlom svetle a nespravodlivo obžalovaných vystavuje na pranier." Opisované negatívne dôsledky je v prípade mladistvých potrebné brať do úvahy zvlášť citlivo.

Potreba prelomenia zásady verejnosti v trestných konaniach vedených proti mladistvým našla svoje vyjadrenie predovšetkým v procesných normách upravujúcich súdne pojednávanie a to v prípadoch, kedy by verejné prejednanie vecí bolo v rozpore s výchovným cieľom trestného konania. V rozpore s týmto cieľom sú nepochybne verejným pojednávaním vyvolávané pocity hanby, či riziko "návodu" pri prítomnosti iných mladistvých na pojednávaní. Súd preto mohol v zmysle § 26 ZoSM "podľa svojej úvahy verejnosť vylúčiť", pričom verejnosť mohli navyše tvoriť iba niektoré právnu normou vymedzené subjekty. Súd bol oprávnený nad tento rámec povoliť ďalším osobám účasť na pojednávaní len ak preukázali oprávnený záujem na trestnej veci. Voči uzneseniu o vylúčení alebo obmedzení verejnosti opravný prostriedok nebol prípustný. Zvláštnym vyjadrením obmedzenia zásady verejnosti bol zákaz zverejňovania informácií o ktoromkoľvek štádiu trestného konania bez predchádzajúceho povolenia. To sa nevyžadovalo v prípade odborných právnych publikácií či inej tlače vedeckého charakteru.²³ Aj v prípade jeho udelenia (ako aj v prípadoch kedy sa povolenie nevyžadovalo) však mladistvého nebolo možné v tlači označovať ani len jeho iniciálami. Zásada verejnosti musela v tomto smere ustúpiť, berúc na zreteľ "budúcnosť" mladistvého.²⁴ Takto modifikovanú zásadu verejnosti označujeme ako **zásadu relatívnej verejnosti konania**.

S relatívnou verejnosťou konania tiež súvisí aj oprávnenie súdu vylúčiť mladistvého z tej časti pojednávania, ktorá by naňho mohla mať negatívny vplyv, ako aj povinnosť súdu vykonávať pojednávania vo veciach mladistvých oddelene tak, aby sa mladiství nemohli dostať do kontaktu s dospelými obžalovanými.²⁵ Snaha zákonodarcu mladistvého ochrániť nie len pred zhubným vplyvom niektorých sankcií (trest odňatia slobody ako *ultima ratio*) ale aj pred negatívnym vplyvom samotného trestného konania je zreteľne prítomná v celom procesnom predpise. V tejto súvislosti preto vyvodzujeme **zásadu ochrany mladistvého** v trestnom konaní.

O modifikácii môžeme hovoriť aj v prípade **zásad ústnosti a bezprostrednosti** a to z dôvodu, že ZoSM umožňoval skončiť konanie bez formálneho pojednávania uznesením za splnenia zákonných podmienok. Tento postup charakterizujeme v konkrétnostiach nižšie.

Okrem už uvedeného je možné hovoriť aj o špecificke **zásady zabezpečenia práva na obhajobu**, pretože záujmom obhajcu v zásade nemalo byť oslobodenie mladistvého alebo

²¹ VÁMBÉRY, R.: A bűnvádi perrendtartás tankönyve. 3. vydanie. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1916, s. 399.

²² ANGYAL, P.: A Magyar büntetőeljárásjog tankönyve, I. kötet. Budapest: Athenaeum, 1915, s. 279.

²³ VÁMBÉRY, R.: A bűnvádi perrendtartás tankönyve. 3. vydanie. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1916, s. 401.

²⁴ Dôvodová správa Ministerstva spravodlivosti k Zák. čl. VII/1913, Coropus Iuris Hungarici, 1913 évi törvénycikkek. Budapest: Franklin- Társulat, § 13.

²⁵ vid' § 25 a 27, ods. 2 Zák. čl. o súdoch mladistvých.

uloženie mu čo najnižšieho trestu ale to, aby došlo k určaniu najvhodnejšieho opatrenia na čo najefektívnejšie mravné pretvorenie a záchranu mladistvého. Obhajca mal preto sledovať v podstate ten istý "konečný cieľ" ako prokurátor a sudca.²⁶ Ani prokuratúra totiž (aj v kontexte vyššie popísanej zásady oportunity) nemala mať v princípe za cieľ v týchto konaniach bezpodmienečne uplatňovať trestnoprávny "nárok" štátu voči obvinenému, ale taktiež sa mala pokúšať o záchranu mladistvého.²⁷

V ďalšom texte sa budeme venovať charakteristike procesného postupu v základnom konaní vo veciach mladistvých, ktoré rozdeľujeme na tri fázy: predprípravné konanie, prípravné konanie a súdne pojednávanie.

3. PREDPRÍPRAVNÉ KONANIE

Za prvú fázu základného konania vo veciach mladistvých považujeme tzv. predprípravné konanie. Z textu právnej normy vyplýva, že „...*podozrenie o spáchaní trestných činov mladistvými [vymedzených v § 3] je potrebné oznámiť na súdoch mladistvých. Oznámenie vykonané na iných úradoch je súdu mladistvých potrebné postúpiť.*²⁸ *Podozrenia o spáchaní trestných činov mladistvými, o ktorých súd mladistvých získal vedomosť, či už priamo alebo postúpením, bezodkladne oznámi prokurátorovi mladistvých za účelom podania návrhu na vyšetrovanie. Súd však ale môže vykonať neodkladné opatrenia vo vzťahu k mladistvému aj do času, kým prokurátor predloží svoj návrh.*“²⁹

Možnosť podať trestné oznámenia o spáchaní trestných činov mladistvými koncentroval zákonodarcu primárne priamo na súdy mladistvých, ale právna norma nevyučovala ich podanie ani u iných orgánov, v praxi najmä na polícii, ktoré však boli povinné trestné oznámenia súdom mladistvých postúpiť. Nadobudnutie vedomosti súdu alebo iného orgánu o podozrení zo spáchania trestného činu mladistvým bolo právnou skutočnosťou spôsobujúcou začatie trestného konania ako takého. Od tohto momentu, až po začatie vyšetrovania ako obsahu prípravného konania, hovoríme o predprípravnej fáze trestného konania. Potrebu rozlišovania tejto samostatnej fázy odôvodňujeme:

1. predovšetkým jej osobitým účelom, ktorým bolo prijatie rozhodnutia prokurátora o podaní alebo nepodaní návrhu na vyšetrovanie ako aj

2. danosťou oprávnení súdu na vykonanie neodkladných opatrení už od začatia trestného konania, teda ešte pred začatím vyšetrovania.

Neodkladnými opatreniami rozumieme: objektivizáciu stôp, zabezpečenie dôkazov a vykonanie ochranných opatrení vo vzťahu k mladistvým³⁰, ktoré pre potreby tohto článku budeme ďalej označovať ako procesné ochranné opatrenia. Práve uloženie a výkon procesných ochranných opatrení na záchranu mladistvého zákonodarcu prioritizuje pred formálnym vybavením trestného oznámenia³¹ a tým odôvodňuje potrebu procesnej aktivity súdu už v predprípravnom konaní. Vzhľadom na možnosť ukladania a výkonu procesných ochranných opatrení ešte pred začatím vyšetrovania budeme týmto nástrojom venovať bližšiu pozornosť na tomto mieste.

Procesné ochranné opatrenia, ako nástroje súdu na čo najskoršie odstránenie zhubných vplyvov na mladistvého rozdeľujeme do dvoch skupín na: 1. opatrenia bez premiestnenia, 2. opatrenia s premiestnením.

²⁶ ANGYAL, P.: A Magyar büntetőeljárásjog tankönyve, II. kötet. Budapest: Athenaeum, 1917, s. 333.

²⁷ VÁMBÉRY, R.: A bűnvádi perrendtartás tankönyve. 3. kiadás. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1916, s. 399.

²⁸ § 14 ods. 1 Zák. čl. o súdoch mladistvých.

²⁹ Tamtiež, § 14 ods. 2.

³⁰ ANGYAL, P.: A Magyar büntetőeljárásjog tankönyve, II. kötet. Budapest: Athenaeum, 1917, s. 342.

³¹ Dôvodová správa k § 14 Zák. čl. o súdoch mladistvých.

Ad 1. Súd bol oprávnený ponechať mladistvého v starostlivosti osôb, u ktorých žil doposiaľ a súčasne uložiť mladistvému za účelom kontroly a dozoru patróna. V tomto prípade hovorí Angyal o *posilnení prostredia*.³²

Ad 2. Ak bol fyzický a mravný stav mladistvého vystavený nebezpečenstvu, súd bol oprávnený ho po dobu trvania trestného konania z jeho doterajšieho prostredia vymaniť a umiestniť ho do prostredia:

- a) spoločného príbuzného alebo inej vhodnej osoby,
- b) spolku na ochranu detí či patronážneho združenia,
- c) štátnej polepšovne alebo štátneho detského azylu,
- d) súdnej väznice.

Ad 2d) Vymanenie mladistvého z jeho škodlivého prostredia a umiestnenie ho do súdnej väznice predstavovalo ochranné opatrenie *ultima ratio*. Prichádzalo do úvahy len vtedy, ak opatrenia vymedzené v bode 1 a bode 2 a-c neprichádzali do úvahy najmä z dôvodov:

- veku mladistvého, jeho mravného skazenia, nebezpečnej povahy,
- ak sa v blízkosti mladistvého nenachádzal vhodný subjekt na jeho opatrovanie. Osobitý charakter tohto opatrenia zvyčajne ovplyvňovala aj jeho časová obmedzenosť, nakoľko toto umiestnenie nesmelo prekročiť 15 dní. Líšilo sa tým od ostatných opatrení, ktorých účinnosť trvala po celý čas trvania trestného konania, ak ich súd nezrušil už skôr. Vo výnimočných prípadoch bolo možné túto dobu na návrh prokurátora predĺžiť o jeden mesiac na základe rozhodnutia Rady stolice (maď. *törvénytészéki tanács*). Ustanovenia o väzbe nebolo voči mladistvým prípustné použiť.³³

4. PRÍPRAVNÉ KONANIE

V zmysle ZoSM: "*Súd následne na základe návrhu prokurátora alebo na základe návrhu súkromného žalobcu nariadil vyšetrovanie, ktoré následne súd realizoval a riadil v súčinnosti s policajnými orgánmi.*"³⁴ Nariadením vyšetrovania sa začala druhá fáza základného trestného konania a to vlastné prípravné konanie. Vyšetrovanie sa nenariaďovalo *ex offico*, ale iba na základe relevantného návrhu a to buď zo strany prokuratúry, alebo v prípade vybraných trestných činov, na základe návrhu hlavného súkromného žalobcu, alebo v prípade odmietnutia zastupovania veci prokuratúrou, na základe návrhu náhradného súkromného žalobcu.

Na rozdiel od všeobecného trestného konania, vyšetrovanie nevedla prokuratúra či policajný orgán, ale samotný sudca mladistvých.³⁵ Koncentráciu prakticky celého trestného konania od jeho začiatku až do jeho skončenia v rukách sudcu mladistvých odôvodňoval³⁶ zákonodarcu potrebou získania uceleného obrazu o mladistvom zo strany súdu, a to v záujme schopnosti určenia najvhodnejšieho opatrenia na jeho záchranu. Uvedené platí o to viac, že posúdiť psychologické osobitosti mladistvého nie je možné vždy len na základe objektívne merateľných údajov. Vámbéry však hodnotí, že pre preťaženosť prokuratúry často trvalo týždne až mesiace kým sa sudca mohol reálne začať mladistvým zaoberať.³⁷

Ďalej tiež uvádza, že poškodení často nepoznajú ustanovenia zákona o súdoch mladistvých podávali trestné oznámenia na políciu a aj keď §§ 14-15 zverovali celé prípravné konanie do rúk súdov mladistvých, v skutočnosti polícia odovzdávala súdu trestné oznámenie už po *de facto* skončenom vyšetrovaní. Polícia si tak v podstate vopred vykonala svoju prácu a to z dôvodu, že čakanie na doručenie uznesenia súdu by značne sťažilo zistenie skutkového

³² ANGYAL, P.: A Magyar büntetőeljárásjog tankönyve, II. kötet. Budapest: Athenaeum, 1917, s. 345.

³³ § 21 ods. 3 Zák. čl. o súdoch mladistvých.

³⁴ Tamtiež § 15, ods. 1.

³⁵ VÁMBÉRY, R.: A bűnvádi perrendtartás tankönyve. 3. vydanie. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1916, s. 403.

³⁶ Dôvodová správa k § 15 Zák. čl. o súdoch mladistvých.

³⁷ VÁMBÉRY, R.: A fiatakoruak bírósága a háború alatt és a háború után. Budapest: Jogállam könyvtár, 1917, s. 25.

stavu a zabezpečenie podozrivého.³⁸ Je však možné skonštatovať, že polícia mala na tento postup oporu v zákone, nakoľko *policajný orgán mohol v trestných veciach mladistvých vykonať bez pokynu súdu [iba] nevyhnutné vyšetrovacie úkony*.³⁹

Účelom prípravného konania bolo dospieť k relevantnému rozhodnutiu, ktoré by determinovalo ďalší postup v konaní. Subsidiárnym použitím ustanovení trestného poriadku⁴⁰ je možné konštatovať, že účelom vyšetrovania bolo rozhodnúť, či je na mieste podať obžalobu alebo nie. Predpokladom prijatia relevantného rozhodnutia bolo prirodzene vykonanie dokazovania.

4.1. Dokazovanie

Rozsah dokazovania v rámci prípravného konania môžeme rozdeliť do nasledovných kategórií:

1. subjektívne okolnosti:

- a) zistenie základných údajov o mladistvom: jeho totožnosť a vek,
- b) osobitosti (osobnosť) mladistvého, životné pomery, úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti,

2. objektívne okolnosti: skutkový stav.

Je možné pozorovať⁴¹, že dôraz v dokazovaní v trestných veciach mladistvých bol kladený predovšetkým na objasnenie osobností mladistvého a jeho životných pomerov, teda na subjektívne okolnosti a prioritou nebolo detailné objasnenie skutku.

Vyšetrovanie uskutočňované policajnými orgánmi sa obmedzovalo len na zistenie trestného činu, a nie na zistenie rodinných a spoločenských pomerov, osobností mladistvého a jeho psychologických vlastností.⁴² Môžeme konštatovať, že policajné orgány sa obmedzovali na zisťovanie predovšetkým objektívnych okolností.

Subjektívne okolnosti zisťoval súd prostredníctvom:

1. správ a vyjadrení
2. znaleckého posudku
3. priamo

Ad 1. Súd bol ex lege oprávnený "*poveriť patrónskeho úradníka alebo inú vhodnú osobu hlásiacu sa na tento účel prípadne prostredníctvom patronážneho spolku na získanie informácií o osobnostiach mladistvého a jeho životných pomeroch*".⁴³ Správa o prostredí bola vypracovaná metódou dotazníka a to buď patrónskym úradníkom alebo tzv. spoločenským patrónom. Patrónsky úradník bola osoba vymenovaná ministrom spravodlivosti, kým spoločenský patrón bol subjekt pochádzajúci zo spolku na ochranu detí alebo patronážneho spolku, ale aj iná osoba, ktorá vykonávala svoju činnosť na základe poverenia súdu. Medzi ich práva a povinnosti sa zaraďujú: vypracovanie správ o prostredí, prítomnosť na pojednávaní, starostlivosť o dočasné umiestnenie mladistvého, súčinnosť vo vzťahu k výkonu ochranných opatrení, resp. k umiestneniu pod domáci dozor a k výkonu prepustenia na skúšku, či dozor nad skúšobne a podmienenčne prepustenými mladistvými.⁴⁴ O svojej činnosti bol súdu povinný bezodkladne podať správu.

Vámbéry hodnotí⁴⁵, že správy o prostredí, ktoré by mali podať informácie o osobnostiach mladistvého a jeho životných pomeroch boli často nedostatočné, povrchné, nedôveryhodné,

³⁸ Tamtiež, s. 24.

³⁹ § 15 ods. 3 Zák. čl. o súdoch mladistvých.

⁴⁰ § 83 Trestného poriadku.

⁴¹ VÁMBÉRY, R.: A bűnvádi perrendtartás tankönyve. 3. vydanie. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1916, s. 404.

⁴² VÁMBÉRY, R.: A fiatakoruák bírósága a háború alatt és a háború után. Budapest: Jogállam könyvtár, 1917, s. 25.

⁴³ § 16, ods. 2 Zák. čl. o súdoch mladistvých.

⁴⁴ ANGYAL, P.: A Magyar büntetőeljárásjog tankönyve, II. kötet. Budapest: Athenaeum, 1917, s. 343.

⁴⁵ VÁMBÉRY, R.: A fiatakoruák bírósága a háború alatt és a háború után. Budapest: Jogállam könyvtár, 1917, s. 29.

reflektujúc neodbornosť a preťaženosť patrónskeho úradníka. Často už samotný pohľad na obvineného bol v rozpore s podanou správou. Väčšina týchto správ tak bola iba krátkym zhrnutím životopisu mladistvého, bez toho, že by opisovali jeho povahu alebo aspoň údaje, na základe ktorých bolo možné posúdiť povahu mladistvého. Uvádza, že nie je postačujúce, aby správa o prostredí opisovala rodinné, hospodárske pomery mladistvého a obsahovala opis jeho doterajšieho života, ale nad rámec tohto všetkého má, opierajúc sa o zistené údaje, načrtať psychologické dojmy, ktoré v patrónskom úradníkovi mladistvý vyvolal. K niektorým sudcom boli priradovaní tzv. poldňoví patrónsky úradníci, ktorým iná doobedňajšia činnosť často bránila v prítomnosti na pojednávaní, a tak boli sudcovia často odkázaní len na predčítanie vypracovanej správy o prostredí.⁴⁶ Obdobne aj Szász⁴⁷ uvádza, že správy o prostredí sú v mnohých prípadoch neúplné alebo jednoduché, obsahujú krátke odpovede, a preto je sotva možné získať presný, čistý obraz o doterajšom živote mladistvého, o jeho sklonoch a spoločenskej situácii.

Súd bol okrem vyššie uvedeného oprávnený vyžiadať si vyjadrenie o osobitostiach mladistvého a jeho životných pomeroch aj od poručenského úradu, školy, kňaza, zamestnávateľa obvineného, lekára, resp. aj od spolkov a ďalších inštitúcií, ktoré mali vzťah k mladistvému.

Ad 2. Súd bol oprávnený uložiť vypracovanie znaleckého posudku a za týmto účelom mladistvého buď nechať vyšetriť jednému alebo viacerým znalcom alebo za týmto účelom nariadiť jeho umiestnenie do ústavu. Ak na základe znaleckého posudku trpel mladistvý fyzickou alebo duševnou poruchou, ktorá odôvodňovala potrebu osobitného prístupu k mladistvému, na túto skutočnosť muselo byť osobitne poukázané v odôvodnení konečného rozhodnutia.⁴⁸

Ad 3. K dôkazným prostriedkom zákon tiež zaraďoval výsluch mladistvého, predvolanie a výsluch jeho zákonných zástupcov, rodičov, osoby, v ktorých domácnosti mladistvý žil a iné osoby, ktoré súdu mohli poskytnúť relevantné informácie a to v procesnom postavení svedkov.⁴⁹ Zákonodarca zamýšľal poskytnúť súdu všetky možné nástroje na uskutočnenie potrebného dokazovania, čo je zvýraznené aj demonštratívnym výpočtom subjektov, ktoré môžu súdu poskytnúť potrebné informácie. Osobité miesto spomedzi nich zastávajú rodičia, o objektivite ich výpovede však možno mať dôvodné pochybnosti. Szász uvádza, že rodičia sa hoci nevedome, stávali nepriateľom vlastných detí v dôsledku ich snahy "očistiť" svoje dieťa za každú cenu. Zvlášť matky mali sklon opisovať mladistvého ako najlepšieho a najčestnejšieho spomedzi jeho rovesníkov.⁵⁰ Táto snaha, aj keď pochopiteľná, bola v priamom rozpore so záujmom mladistvého, nakoľko znemožňovala výber vhodného opatrenia pre jeho nápravu.

V súvislosti s dokazovaním predstavovala tiež osobitosť možnosť sudcu mladistvých použiť dôkazy zhromaždené všeobecným súdom v samostatnom trestnom konaní o veci, ktorá súvisí s vecou mladistvého - spravidla v konaní vedenom voči dospelému spolupáchateľovi. Zákonodarca však dodáva, že toto oprávnenie nemalo byť podkladom pre vyčkávanie sudcu mladistvých na výsledky všeobecného konania, práve naopak, zdôrazňuje sa⁵¹ potreba prednostného a rýchleho vybavovania trestných vecí mladistvých.

⁴⁶ Tamtiež, s. 30.

⁴⁷ SZÁSZ, G.: Megfigyelések és tapasztalatok az FB. alkalmazása körében. In Bűnügyi szemle. 1915, roč. 3, č. 10, s. 440-456.

⁴⁸ § 18, ods. 2 Zák. čl. o súdech mladistvých.

⁴⁹ § 16 Zák. čl. o súdech mladistvých.

⁵⁰ SZÁSZ, G.: Megfigyelések és tapasztalatok az FB. alkalmazása körében. In Bűnügyi szemle. 1915, roč. 3, č. 10, s. 440-456.

⁵¹ Vid' dôvodová správa k § 11 Zák. čl. o súdech mladistvých.

Je možné konštatovať, že vo vzťahu k zisteniu osobitostí mladistvého a jeho životných pomerov zohrával spomedzi dôkazných prostriedkov kľúčovú úlohu patrónsky úradník ako najdôležitejší pomocný orgán súdu.⁵²

4.2. Skončenie vyšetovania

Vyšetovanie sa skončilo, ak bol zhromaždený dostatok údajov pre to, aby mohol súd prijať niektoré z nasledovných rozhodnutí:

- o postúpení veci príslušnému orgánu,
- o zrušení vyšetovania: ak nebola daná potreba uloženia opatrení, ktoré bolo možné uložiť bez formálneho pojednávania a nebol daný ani dôvod na nariadenie pojednávania, alebo
- o odovzdaní veci prokurátorovi za účelom podania príslušného návrhu.

Prokurátor bol oprávnený:

1. navrhnuť postúpenie veci,

2. odmietnuť zastupovanie obžaloby, resp. od nej upustiť,

- a to jednak z dôvodov podľa trestného poriadku, teda ak:

a) nešlo o trestný čin,

b) pre nedostatok dôkazov,

- ako aj z dôvodov podľa ZoSM:

c) ak mladistvý v čase spáchania skutku nemal potrebnú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti,

d) ak bol spáchaný skutok nepatrne malej závažnosti a v záujme budúceho správania a mravného rozvoja mladistvého bolo vhodné upustiť od ďalšieho trestného konania.

Ako sme už naznačili vyššie, prípady c) a d) sú vyjadrením prelomenia zásady legality a uplatnenia princípu oportunity. v prípadoch a) a b) mohol nastúpiť namiesto prokurátora poškodený ako náhradný súkromný žalobca. Vigh označuje⁵³ právo prokurátora upustiť od obžaloby ak to bude v záujme rozvoja mladistvého, za najväčšie odcudzenie od princípov klasického trestného práva a poukazuje pri tom na jedinečnosť tejto úpravy v komparácii s Anglickom, Belgickom a Holandskom, kde je právo rozhodovať v otázke trestnoprávnej zodpovednosti zverené výlučne do rúk sudcu.

3. navrhnuť skončenie veci bez formálneho pojednávania alebo s formálnym pojednávaním. Skončenie veci bez formálneho pojednávania prichádzalo do úvahy ako v prípade danosti obžaloby, tak aj v prípade jej absencie. Konanie formálneho pojednávania predvídalo danosť verejnej alebo súkromnej obžaloby.

4.3. Skončenie veci bez pojednávania

Súd bol oprávnený vec skončiť **bez formálneho pojednávania** uznesením, ak *"po vyjadrení prokurátora nepovažoval v záujme rozumového a mravného rozvoja mladistvého rozhodnutie o vine a uloženie trestu za vhodné."*⁵⁴ V úvode je dôležité opätovne poznamenať, že súd bol oprávnený postupovať podľa tohto ustanovenia aj v prípade ak bola obžaloba podaná.

Zákonodarca vychádzal zo skutočnosti, že vystupovanie mladistvého na hlavnom pojednávaní v zásade nie je v súlade s výchovným princípom zákona. Ak teda sudca už v rámci prípravného konania získal vyčerpávajúci obraz o mladistvom a o vhodnom opatrení pre jeho nápravu, a súčasne mal za to, že v danom prípade vyslovenie viny a uloženie trestu sa nejaví

⁵² Dôvodová správa k § 16 Zák. čl. o súdoch mladistvých.

⁵³ VIGH, J.: A fiatalkori bűnözés és a társadalom. Budapest: Közgazdasági és jogi könyvkiadó, 1964, s. 44.

⁵⁴ § 23 Zák. čl. o súdoch mladistvých.

vhodným, mohol konanie skončiť bez riadneho pojednávania vo forme uznesenia.⁵⁵ Súd bol v takom prípade oprávnený:

1. Aplikovať § 16 trestnej novely. Išlo o opatrenia možné uložiť mladistvým bez potrebnej úrovne rozumovej a mravnej vyspelosti, teda:
  - domáci dohľad,
  - domáce a školské trestanie,
  - polepšovaciú výchovu

a to bez ohľadu na to, či mladistvý mal alebo nemal potrebnú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti potrebnej k potrestaniu. Opatrenia obsiahnuté v § 16 trestnej novely bolo možné uložiť aj v tom prípade, ak bolo trestný čin možné stíhať len na návrh poškodeného a ten podaný nebol.⁵⁶

2. Prepustiť na skúšku, kde vzhľadom na dočasnú povahu tohto opatrenia, konanie formálneho pojednávania taktiež nebolo potrebné.
3. Uložiť sudcovské uzavretie, pričom išlo o oprávnenie súdu, mladistvého držať s obmedzením alebo odopretím stravy pod dohľadom v niektorej vhodnej miestnosti súdu a to v časovom intervale od rána 8. hodiny do večera 8. hodiny v rozsahu od troch do dvanástich hodín.
4. Konanie zastaviť, (upustenie od potrestania) ak bola závažnosť skutku minimálna.⁵⁷

Zvláštnym oprávnením súdu bola v tejto súvislosti i jeho právomoc nariadiť riaditeľovi ústavu, v ktorom mladistvý vykonáva už uložený trest odňatia slobody alebo polepšovaciú výchovu, aby mu bol uložený disciplinárny trest v súlade s pravidlami toho-ktorého ústavu, a to za predpokladu, že:

- sa v prebiehajúcom konaní prejednáva prečin alebo priestupok zanedbateľnej závažnosti a
- iné opatrenie sa nejavilo byť vhodnejším.

Uloženie disciplinárneho opatrenia pritom nevyvolávalo potrebu zmeny pôvodného rozhodnutia o uložení polepšovacej výchovy alebo trestu odňatia slobody.

Vámbery však poukazuje na to, že prípravné konanie nezabezpečovalo dostatočné spoznanie mladistvého a to bolo jedným z dôvodov, prečo nebolo rozhodnutie bez formálneho pojednávania často využívané.⁵⁸

5. SÚDNE POJEDNÁVANIE

V prípade, ak súd nevybavil vec bez formálneho pojednávania, hovoríme o prechode do tretej fázy základného konania a to nariadením formálneho súdneho pojednávania. Dôvodom jeho nariadenia boli v zásade dve situácie:

- súd v prípravnom konaní nezískal dostatok informácií pre prijatie žiadneho rozhodnutia,
- súd v prípravnom konaní získal dostatok informácií pre prijatie rozhodnutia, avšak dospel k záveru, že mladistvému je potrebné uložiť také opatrenie, ktoré bez formálneho pojednávania uložiť nie je možné.⁵⁹

Môžeme konštatovať, že vykonaním pojednávania sa v plnom rozsahu napĺňala zásada ústnosti a bezprostrednosti. Okruh dokazovania bol podľa nášho názoru rovnaký ako v prípravnom konaní - právna norma však kládla osobitý dôraz na dokazovanie subjektívnych okolností, teda: osobitostí mladistvého, jeho životných pomerov a úrovne rozumovej a mravnej

⁵⁵ Dôvodová správa Ministerstva spravodlivosti k Zák. čl. VII/1913, *Corpus Iuris Hungarici*, 1913 évi törvények. Budapest: Franklin- Társulat, s. 46.

⁵⁶ ANGYAL, P. - DEGRÉ, M.: *Anyagi és alaki büntetőjog*, II. kötet. Pécs: Bűnügyi Szemle kiadása, 1917, s. 445.

⁵⁷ § 23, ods. 1 Zák. čl. o súdech mladistvých.

⁵⁸ VÁMBÉRY, R.: *A fiatalkorúak bírósága a háború alatt és a háború után*. Budapest: Jogállam könyvtár, 1917, s. 27.

⁵⁹ Vid'. dôvodová správa k § 24 Zák. čl. o súdech mladistvých.

vyspelosti⁶⁰. Inými slovami: primárnym cieľom dokazovania bolo spoznať pomery mladistvého za účelom určenia vhodného opatrenia na jeho nápravu, pričom pre čo najdôslednejšie dosiahnutie tohto cieľa ponúkalo najvhodnejšiu pôdu kontradiktórne súdne konanie. Vámbéry však na margo toho v roku 1917 poznamenáva, že ani formálne pojednávanie neumožňovalo spoznanie mladistvého a to z dôvodu preťažnosti súdov, kedy na jeden prípad pripadalo priemerne 20-25 minút, ktorých prevažnú časť zaberalo posúdenie skutkového stavu a výsluch svedkov.⁶¹ Potvrďuje to aj Szász⁶², ktorý uvádza, že sudcovia mladistvých boli zaťaženi inými povinnosťami a veciam mladistvých boli schopní venovať len menšiu časť svojho času. Veci mladistvých vybavovali iba ako "vedľajšiu" aktivitu a na organizáciu pantronážnej činnosti nemali vôbec čas. Mladistvým sa venovali iba vo vyhradených dňoch a boli odkázaní iba na oboznámenie sa s vecou *ex actis*.

Medzi dôkazné prostriedky slúžiace na preukázanie subjektívnych okolností zaraďujeme najmä výsluch:

1. **patrónskeho úradníka alebo patróna**, teda osoby, ktorá bola poverená zisťovaním osobných pomerov mladistvého,
2. **osôb z blízkeho prostredia mladistvého** a to:
  - zákonného zástupcu mladistvého, alternatívne iného blízkeho príbuzného, pričom druhého uvádzaného za kumulatívneho splnenia nasledovných podmienok:
    - býva alebo zdržiava sa v mieste sídla súdu alebo v jeho blízkosti,
    - výsluch zákonného zástupcu by bol spojený s väčšími ťažkosťami alebo by z iného dôvodu nebol vhodný.
  - osoby, v ktorej domácnosti mladistvý žije a ak je to potrebné, tak aj
  - iných osôb, ktoré môžu podať relevantné informácie o mladistvom.

Osobitosťou bola absencia práva svedkov odoprieť výpoveď z titulu príbuzenského vzťahu pokiaľ ide o okolnosti potrebné k ustáleniu subjektívnych okolností.⁶³ Právo výpoveď odoprieť však bolo dané ak by vypovedaním o týchto okolnostiach hrozila svedkovi značná škoda alebo hanba.⁶⁴

3. výsluch znalcov.

Ako sme už naznačili v podkapitole o základných zásadách, súd bol oprávnený podľa svojej úvahy z pojednávania vylúčiť verejnosť.⁶⁵ Osobitosťou pritom bolo to, že aj v prípade verejného pojednávania mohli „verejnosť“ tvoriť iba: členovia úradov, patronážnych spolkov, resp. spolkov na ochranu detí, advokáti, náhradní advokáti, advokátsky koncipienti a právny asistenti. Nad rámec tohto výpočtu mohol súd povoliť účasť iných dospelých osôb preukazujúcich oprávnený záujem na veci.

Ako sme už tiež skôr uvádzali, súd bol oprávnený nariadiť, aby sa obvinený počas určitej časti pojednávania vzdialil z pojednávacej siene, ak by mohol mať podľa uváženia súdu jeho nasledujúci priebeh naňho nepriaznivý vplyv. Medzi potenciálne nevhodné etapy pojednávania podľa právnej normy patrili výsluch osôb z blízkeho prostredia mladistvého a prednesenie obhajoby. Išlo však iba o demonštratívny výpočet a aplikácia tejto právnej normy bola ponechaná na úvahe súdu. Výsledky výsluchov a iného dokazovania uskutočneného v neprítomnosti mladistvého mohol súd neskôr mladistvému vhodným spôsobom oznámiť, ak to považoval za prínosné pre účel konania alebo záujem obžalovaného.⁶⁶

⁶⁰ § 28, ods. 2 Zák. čl. o súdoch mladistvých.

⁶¹ VÁMBÉRY, R.: A fiatalkorúak bírósága a háború után. Budapest: Jogállam könyvtár, 1917, s. 28.

⁶² SZÁSZ, G.: Megfigyelések és tapasztalatok az FB. alkalmazása körében. In Bűntügyi szemle. 1915, roč. 3, č. 10, s. 440-456.

⁶³ § 29 Zák. čl. o súdoch mladistvých v spojení s § 205 Trestného poriadku.

⁶⁴ § 208 Trestného poriadku.

⁶⁵ § 26 Zák. čl. o súdoch mladistvých.

⁶⁶ § 27 Zák. čl. o súdoch mladistvých.

Po skončení dokazovania na súdnom pojednávaní bol prokurátor povinný predniesť návrh, v ktorom uviedol, aké opatrenie považuje za vhodné v prospech obžalovaného. V tejto otázke boli podľa zákona oprávnení vyjadriť sa i obhajca, zákonný zástupca, rodič, patrón a patrónsky úradník.⁶⁷

Súd mohol po vykonanom dokazovaní na pojednávaní rozhodnúť:

1. rozsudkom a

- spod obžaloby mladistvého oslobodiť, alebo
- vysloviť jeho vinu a uložiť: pokarhanie, väzenie, štátne väzenie, uzavretie alebo peňažný trest.

2. uznesením

- uložiť opatrenia, ktoré mohol uložiť aj bez formálneho pojednávania, alebo
- konanie zastaviť.

Ak súd hodlal skončiť viacero prebiehajúcich konaní jedným rozhodnutím a podľa predchádzajúceho odseku bolo potrebné rozhodnúť z časti rozsudkom a z časti uznesením, súd rozhodol rozsudkom.

Dobová literatúra poukazuje na to, že zásadu individualizácie je potrebné vnímať nie len vo vzťahu k výberu vhodného opatrenia pre nápravu mladistvého, ale aj v kontexte potreby individuálneho prístupu sudcu pri styku s ním, okrem iného aj pri vyhlásení rozhodnutí, ktoré sa mladistvého týkajú. Vámbéry uvádza, že v niektorých prípadoch si výchovný cieľ vyžaduje neformálny, inokedy zas slávnostný formálny prístup sudcu. Poukazuje na prípad, kedy súd mladistvého prepustil na skúšku a uznesenie vyhlásil v celom jeho formálnom znení, po čom sa následne opýtal mladistvého či mu porozumel. Hoci ten odpovedal kladne, sudcu viedli pochybnosti o úprimnosti odpovede k tomu, že mladistvému povedal: "znamená to, že jeden rok nesmieš spáchať trestný čin." Vámbéry zdôrazňuje, že „nie je jednoduché nájsť ten správny tón, ktorý si vyžaduje osobnosť daného mladistvého, je však nepochybné, že aj toto je jedným z nástrojov, ktorých vhodná aplikácia determinuje úspech konania“.⁶⁸

6. ZÁVER

Cieľom tohto článku bolo komplexné spracovanie problematiky základného trestného konania vo veciach mladistvých na základe uhorskej právnej úpravy zo začiatku 20. storočia. Dospeli sme k záveru, že skúmaná právna úprava bola dostatočne určitá a jasná a v symbióze so všeobecným procesným kódexom aplikovaným subsidiárne ponúkala komplexné možnosti pre dosiahnutie účelu tohto osobitného trestného konania, ktorým mala byť výchova a náprava delikventného mladistvého. Problémy v aplikačnej praxi zistené z dobovej predvojnovnej spisby je možné pripísať preťaženosti justičného aparátu. Napriek uvedenému máme za to, že reformu trestného konania vo veciach mladistvých je možné právom zaradiť medzi významné výsledky zákonodarných procesov v období po rakúsko-uhorskom vyrovnaní. Svedčí o tom i moderná vedecká spisba, kedy napr. Vaskúti⁶⁹ hodnotí ako najväčší prínos ZoSM mladistvých vznik uceleného systému súdov mladistvých so špecializovanými sudcami, vďaka čomu sa stala uhorská právna úprava aktuálnou a súladnou s vtedajším európskym vývojom. Korinek⁷⁰ vníma ako pozitívum subsidiaritu trestného poriadku, teda prioritu špeciálnej úpravy ako aj možnosť skončenia veci bez formálneho pojednávania a tým obmedzenie nepriaznivých vplyvov na páchatel'a. Vigh⁷¹ vyzdvihuje širokú právomoc súdov mladistvých, v kontexte oprávnenia

⁶⁷ Tamtiež § 30

⁶⁸ VÁMBÉRY, R.: A fiatalkorúak bírósága a háború alatt és a háború után. Budapest: Jogállam könyvtár, 1917, s. 27.

⁶⁹ VASKÚTI, A.: A fiatalkorúak bíróságára vonatkozó nemzetközi elvárások és érvényesülésük az új büntetőeljárási kódexben. In: Büntetőjogi dolgozatok Gellér Balázs születése ötvenedik évfordulójának ünnepére. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 2018, s. 171-184.

⁷⁰ KORINEK, L.: Kriminológia, II. kötet. Budapest: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2010, s. 48.

⁷¹ VIGH, J.: A fiatalkori bűnözés és a társadalom. Budapest: Közgazdasági és jogi könyvkiadó, 1964, s. 43.

vykonať opatrenia aj voči tým osobám, ktoré neboli podozrivé zo spáchania trestného činu.

Máme za to, že skúmanú právnu úpravu najlepšie vystihujú nasledovné kľúčové myšlienky: uvedenie si potreby špecializácie personálneho aparátu justície a uvedenie si nevyhnutnosti zisťovať osobnosť obvineného a jeho životné pomery, v záujme uplatnenia princípu individualizácie pri voľbe vhodných opatrení ako následkov jeho konania, v konečnom dôsledku vedúc k naplneniu vyššie uvedeného účelu trestného konania.

Analyzovanú procesnoprávnu úpravu vnímame predovšetkým ako prirodzenú reakciu legislatívy na skoršie zrealizovanú reformu hmotnoprávneho trestného práva mládeže. Vo svojej podstate sa však nestala iba jej nevyhnutným zrkadlovým obrazom, ale svojimi inštitútmi vytvorila kompatibilný a komplexný systém reflektujúci osobitosti juvenilnej kriminality.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

trestné právo, mladiství, konanie

KEY WORDS

criminal law, juveniles, proceeding

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. ANGYAL, P.: A Magyar büntetőeljárásjog tankönyve, 1. kötet. Budapest: Athenaeum, 1915. 415 s.
2. ANGYAL, P.: A Magyar büntetőeljárásjog tankönyve, 2. kötet. Budapest: Athenaeum, 1917. 400 s.
3. ANGYAL, P. - DEGRÉ, M.: Anyagi és alaki büntetőjog, II. kötet. Budapest: Bűnügyi Szemle kiadása, 1917. 515 s.
4. BALOGH, Á. - TÓTH, M.: Magyar büntetőjog, Általános rész. Budapest: Osiris, 2010. 399 s. ISBN 978-963-276-181-7.
5. BELOVICS, E. - TÓTH, M.: Büntető eljárásjog. Tretie, aktualizované vydanie. Budapest: HVG-ORAC, 2017. 639 s. ISBN 978-963-258-351-8.
6. FARKAS, Á. - RÓTH, E.: A büntetőeljárás. Budapest: CompLex, 2014. 502 s. ISBN 978-963-295-062-4.
7. FICO, M.: Súkromná žaloba v návrhu trestného poriadku z roku 1929. In: 8. česko-slovenské právnehistorické setkání doktorandů a postdoktorandů : sborník z konference. Brno : Masarykova univerzita, 2020. ISBN 9788021097216, s. 108-118.
8. FINKEY, F.: A Magyar büntető perjog tankönyve. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1916. 320 s.
9. KIRÁLY, T.: Büntetőeljárasi jog. 4. prepracované vydanie. Budapest: Osiris, 2008. 694 s. ISBN 978-963-276-005-6.
10. KORINEK, L.: Kriminológia, II. kötet. Budapest: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2010. 743 s. ISBN 978-963-9722-84-2.
11. LŐRINCZ, J.: A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása a XX. század első felében. In: Börtönügyi szemle, roč. 21, 2002, č. 2, s. 57-66.
12. MEZEY, B.: Magyar jogtörténet. 4. prepracované vydanie. Budapest: Osiris, 2007. 515 s. ISBN 978-963-389-901-4.
13. PUSZTAI, L.: A modern büntetőeljárasi jog kialakulása Magyarországon. Budapest: Nemzeti tankönyvkiadó, 1994. 87 s.
14. SZÁSZ, G.: Megfigyelések és tapasztalatok az FB. alkalmazása körében. In: Bűnügyi szemle. 1915, roč. 3, č. 10, s. 440-456.
15. VASKÚTI, A.: A fiatalkorúak bíróságára vonatkozó nemzetközi elvárások és érvényesülésük az új büntetőeljárasi kódexben. In: Büntetőjogi dolgozatok Gellér Balázs

- születése ötvenedik évfordulójának ünnepére. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 2018, s. 171-184.
16. VÁMBÉRY, R.: A fiatakoruák bírósága a háború alatt és a háború után. Budapest: Jogállam könyvtár, 1917. 90 s.
  17. VÁMBÉRY, R.: A bűnvádi perrendtartás tankönyve. 3. vydanie. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1916. 472 s.
  18. VIGH, J.: A fiatalkori bűnözés és a társadalom. Budapest: Közgazdasági és jogi könyvkiadó, 1964. 279 s.
  19. Zák. čl. VII/1913 o súdech mladistvých
  20. Zák. čl. XXXIII/1896 Trestný poriadok
  21. Dôvodová správa Ministerstva spravodlivosti k Zák. čl. VII/1913, Corpus Iuris Hungarici, 1913 évi törvénycikkek. Budapest: Franklin- Társulat, 1914.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

JUDr. Dávid Pandy, PhD.

výskumný pracovník

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach,

Právnická fakulta, Katedra dejín štátu a práva

Kováčska 30, 040 01 Košice

Telefón: + 421 55 2344131

E-mail: david.pandy@upjs.sk